

Осідак В.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Інститут філології

УДК 811.111'36 : 371.26

**Визначення критеріїв оцінювання рівня сформованості англомовної
граматичної компетенції**

**Определение критериев оценивания уровня сформированности
англоязычной грамматической компетенции**

**Defining the assessment criteria of the Level of English Grammar
Competence Formation**

В статті розглядається проблема контролю і аналізуються критерії оцінювання рівня сформованості англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів.

Статья посвящена рассмотрению проблемы контроля и анализу критериев оценивания уровня сформированности англоязычной грамматической компетенции будущих филологов.

The article is devoted to the problem of assessment and analyses the assessment criteria of the Level of English Grammar Competence Formation

Ключові слова: *граматична компетенція, критерії оцінювання, суб'єктивний та об'єктивний методи оцінювання, самооцінка.*

Ключевые слова: *грамматическая компетенция, критерии оценивания, субъективный и объективный методы оценивания, самооценка.*

Key words: *grammar competence, assessment criteria, subjective and objective methods of assessment, self-assessment.*

Актуальність питання щодо узгодження способів та критеріїв оцінювання іншомовної комунікативної компетенції з визнаними в Європі вимогами до контролю зумовлена умовами сучасного розвитку освіти в Україні на шляху інтеграції до Європи.

Серед основних недоліків традиційної системи оцінювання у вищих мовних навчальних закладах називають відсутність загальноприйнятих критеріїв оцінки відповідей студентів при визначенні рівня сформованості іншомовної

комунікативної компетенції, що суттєво впливає на об'єктивність оцінки [7, с. 17; 15, с. 132]. Крім того, важко переоцінити чітке визначення єдиних норм (опис умов, якими повинен користуватися викладач виставляючи ту чи іншу оцінку) та критеріїв (ті положення, врахування яких є обов'язковими при виставленні тієї чи іншої оцінки) при формуванні у студентів адекватної самооцінки [18, с. 101], оскільки саме коректна організація контролю диктує адекватну оцінку, яка передбачає гармонічне співвідношення оцінки викладача і самооцінки студента, що, у свою чергу, базуються на єдиних критеріях і нормах. Проте, проведене опитування та анкетування серед студентів та викладачів Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка (факультет іноземних мов, 2002 навчальний рік) та Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Інститут філології, 2007 навчальний рік) свідчить про недосконалість процесу оцінювання рівня сформованості іншомовної комунікативної компетенції: 32% викладачів не завжди, а 15% ніколи не знайомлять студентів з об'єктивними критеріями відповідей, 13% респондентів не завжди дотримуються певних критеріїв при оцінюванні навчальних досягнень студентів.

Отже, з одного боку існує нагальна потреба у чітких критеріях і нормах при оцінюванні рівня володіння студентами іноземною мовою (ІМ), а з іншого, є підстави стверджувати про їх неповне або не досить чітко дотримання. Це протиріччя потребує вирішення. Особливої ваги набуває проблема контролю і оцінювання граматичної сторони мовлення, оскільки успішність іншомовного спілкування безпосередньо визначається рівнем сформованості іншомовної граматичної компетенції.

Методи досягнення об'єктивності контролю у процесі визначення рівня володіння студентами граматиною ІМ неодноразово були предметом досліджень багатьох учених (В.В.Голубець, Є.Ю.Мельник, О.М.Ніцецька, Ю.І.Пассов, Н.К. Складенко, Т.О. Стеченко, Л.М. Черноватий, М. Celce-Murcia, J.Harmer та ін). Проте в цих роботах визначались критерії щодо рівня сформованості

граматичної навички окремо в рецептивних або продуктивних видах мовленнєвої діяльності. Питання проблеми контролю і оцінювання рівня сформованості англomовної граматичної компетенції (АГК) залишається невирішеним. Тому метою цієї статті є розгляд і виокреслення основних методів, критеріїв та норм оцінювання рівня сформованості АГК майбутніх філологів.

Метод оцінювання відповідей студентів визначається в залежності від їх характеру [14, с. 68-70]. Під час контролю рівня сформованості іншомовної комунікативної компетенції застосовують об'єктивний та суб'єктивний методи оцінювання відповідей студентів. У випадку, коли очікувана відповідь має однозначний або напівпродукований характер, тобто існує лише один варіант відповіді, застосовується об'єктивний метод, який передбачає використання еталону відповідей – ключів. Наприклад:

Instruction: a) Read the weather outlook for tomorrow.

Weather outlook: 1. West Scotland and Northern Ireland will be mostly dry. 2. But in other parts it may be cloudy with rains or sleet at times. 3. In Eastern and Central Scotland it is sure to snow. 4. It will be cold in all areas tomorrow. 5. And it is certain that it will be very windy. 6. The weather may be really nasty.

b) Find the sentences containing certainty/uncertainty. In your answer form, write the numbers of the sentences which express certainty next to the letter A, uncertainty – next to the letter B.

Відповідь: А – 3, 5; В – 2, 6

Суб'єктивний метод оцінювання застосовується коли відповіді студентів носять індивідуальний продукований характер, які є, “по суті, усним або письмовим дискурсом, побудованим студентом при здійсненні іншомовного спілкування в тестових обставинах” [14, с. 69]. При суб'єктивному методі оцінювання використовуються критеріальні рейтингові шкали, які дозволяють зменшити суб'єктивність оціночних суджень екзаменатора (рейтера) [14, с. 69].

При визначенні найбільш ефективних методів оцінки рівня сформованості АГК майбутніх філологів ми керуємось тим положенням, що форми і методи контролю, які застосовуються, мають відповідати характеру діяльності [4: 26]. Іншими словами, при контролі рівня сформованості АГК необхідно враховувати характер навички – рецептивний чи репродуктивний, об'єкт перевірки – окремі операції, що складають граматичну навичку, чи функціонування навички у відповідному виді мовленнєвої діяльності [17, с. 75]. Об'єктивний метод оцінювання застосовується при контролі рівня сформованості рецептивної та репродуктивної граматичної навички і операцій, що складають ці навички, та при оцінюванні рівня сформованості АГК, що базується на рецептивних граматичних навичках, суб'єктивний метод – під час визначення рівня сформованості АГК, яка базується на репродуктивних граматичних навичках.

Процедура оцінювання рівня сформованості окремої граматичної навички та АГК студентів, що базується на рецептивних граматичних навичках, є досить простою. В основу методу оцінювання репродуктивної граматичної навички покладено критерій правильності відповіді, рівня сформованості АГК, що базується на рецептивних граматичних навичках, – критерій точності розуміння [17]. Для визначення об'єктивної оцінки усі відповіді студентів порівнюються з ключами та підсумовуються окремі бали. Отже, при оцінюванні рівня сформованості окремої граматичної навички чи/або АГК студентів, що базується на рецептивних граматичних навичках, за кожну відповідь, яка співпадає з ключем, нараховується, наприклад, 1 бал, а за відповідь, яка не співпадає – 0 балів. Найвищий бал, який можна отримати за виконання тесту, дорівнює сумі балів за всі правильні відповіді. Наприклад, студент виконав 20 завдань, на бланку для відповідей з ключем співпало лише 15 завдань. Звідси, максимальна кількість балів, яку отримує студент за виконання цього тесту, складає 15 балів.

Проблема визначення критеріїв оцінки володіння граматичною стороною усного мовлення неодноразово розглядалася у спеціальних дослідженнях [5; 8; 10; 16; 17 та ін.]. Так, у наукових роботах для оцінки рівня сформованості граматичної сторони мовлення застосовуються такі критерії як 1) правильність/ нормативність/ граматична коректність, 2) змістовність/ відповідність комунікативному завданню, 3) темп, 4) довжина латентного періоду, 5) послідовність, 6) повнота, 7) комунікативна достатність, 8) впевненість (кількість хезитаційних пауз) тощо [5; 8; 10; 16; 17].

Для оцінки рівня сформованості АГК студентів в усному мовленні доречно обрати три основні критерії: 1) відповідність комунікативному завданню, 2) правильність, 3) темп.

Охарактеризуємо виділені критерії.

Вважається, що задовільний рівень мовленнєвого продукту студентів необхідно пов'язати, передусім, із виконанням комунікативного завдання [8, с. 152]. Отже, основним критерієм оцінювання усного та писемного висловлювання є *відповідність комунікативному завданню* [9], який трактується як правильне розуміння студентами завдання та правильна реалізація всіх його комунікативних функцій. Наприклад, максимальна кількість балів, яку може отримати студент за цим критерієм, дорівнює 20 балам. Студент отримує 20 балів при правильній реалізації всіх комунікативних функцій завдання. За кожну нереалізовану комунікативну функцію студент втрачає певну кількість балів, наприклад 3 бали. Якщо студент правильно зрозумів завдання, але в його відповіді є висловлювання, які не відповідають змісту комунікативного завдання, то студент втрачає по 1 балу за кожне таке речення. Так, якщо студент не реалізовує 2 комунікативні функції і в його висловлюванні є 3 речення, які не відповідають комунікативному завданню, то студент отримує лише 11 балів ($20 - (2 \times 3) - (3 \times 1) = 11$).

Правильність мовного оформлення є одним із найбільш об'єктивних характеристик мовлення [16, с. 119]. Проте, у методичній літературі існує точка

зору, що комунікація може відбуватися і при доволі низькій лінгвістичній правильності [8, с. 152.], а процес передачі та прийому інформації не порушується навіть при значних відхиленнях від мовної норми [3]. Однак, дослідження, проведені В.С. Бабкіною [1, с. 3-8], показали, “що появу граматичних помилок в усному мовленні часто важко уникнути на всіх рівнях володіння мовленням, але вони завжди негативно впливають на здійснення комунікативних функцій мовлення”. Тому критерій “правильність” також доцільно віднести до основних при оцінці рівня сформованості АГК, яка базується на репродуктивних граматичних навичках (усного та писемного) мовлення.

Під правильністю ми, вслід за Ю.І.Пассовим, розуміємо правильне виконання всіх операцій, які входять до граматичної навички говоріння: вибір структури, адекватної мовленнєвому замислу того, хто говорить; морфолого-синтаксичне оформлення навички; оцінка адекватності цих дій [13, с. 146]. Звідси, при оцінці усного продукту студентів до уваги беруться різні типи помилок, як формальні, тобто у формуванні граматичної структури (ГС), так і функціональні, а саме помилки у вживанні ГС в адекватній для цієї ГС мовленнєвій ситуації.

Оскільки нормативне мовлення – це не що інше як результат самоконтролю студента [6, с. 67], одним із важливих показників сформованості АГК виступає внутрішній самоконтроль студентів [12], відповідно до якого ступінь функціонування самоконтролю проявляється у характері виправлення помилок, тобто самокорекції студентів [6, с. 67; 8, с. 153; 16, с. 119 та ін.]. Звідси, сформованість навички самоконтролю зумовлює здатність студентів коректно спілкуватися ІМ [12] та визначається у самому факті та характері (швидкість, якість) корекції помилок, яких студенти припускаються в говорінні/ письмі [6, с. 68]. Таким чином, явище самокорекції слід враховувати при визначенні рівня сформованості АГК студентів. При самокорекції помилок до уваги береться правильно побудована фраза, але отриманий студентом бал за критерієм “правильність” знижується, наприклад, на 0,25 бала. Нерідко має місце

самокорекція студентами правильної відповіді на неправильну, що свідчить про недостатньо високий ступінь автоматизованості ГС. У цьому випадку зараховується неправильно побудована фраза, а отриманий студентом бал за критерієм “правильність” знижується відповідно до ваги допущеної помилки: функціональної чи формальної.

При оцінюванні відповідей студентів за критерієм “правильність” враховуються також кількість і довжина хезитаційних пауз, хибних початків, повторів тощо [16, с. 119-125; 17, с. 72]. При цьому розкриваються труднощі, пов’язані з усіма трьома операціями, що складають граматичну навичку [17, с. 73]. Фізіологічні паузи тривалістю 2-3 секунди вважаються природними [2, с. 130], тому студент втрачає певну кількість балів за критерієм “правильність” при наявності хезитаційних пауз тривалістю > 4 секунд за кожну.

Про рівень сформованості навички вживати певну ГС в усному мовленні свідчить також його *темп*, оскільки нормальне протікання мовленнєвого висловлювання неможливе без автоматизованого здійснення деяких мовленнєвих операцій, а ознакою автоматизованості є швидкість виконання цих операцій [11, с. 49].

Вирішуючи питання, пов’язане із визначенням темпу мовлення, задовільного для студентів першого курсу вищих мовних навчальних закладів, були проаналізовані спеціальні джерела [8, с. 154; 10, с. 145-146; 16, с. 127-128]. В якості задовільного показника на першому курсі вищого мовного навчального закладу обираємо темп, визначений Н.К.Скляренко [16, с. 128], а саме 180 складів за хвилину, при досягненні якого студент отримує за цим критерієм максимальну кількість балів, наприклад, 10. У випадку зниження темпу на 5 складів за хвилину студент втрачає, наприклад, 0,5 бала від максимально можливої кількості балів за цим критерієм (див рис. 1).

Темп	180	179-	174-	169-	164-	159-	154-	149-	144-	139-	134-	129-	124-
ск/хв.		175	170	165	160	155	150	145	140	135	130	125	120

	- <												
Бали	10	9.5	9	8.5	8	7.5	7	6.5	6	5.5	5	4.5	4

119- 115	114- 110	109- 105	104- 100	99- 95	94- 90	89- 85
3.5	3	2.5	2	1.5	1	0.5

Рис. 1. Оцінка досягнень студентів за критерієм “темп мовлення”

Для оцінки рівня сформованості АГК студентів, яка базується на репродуктивних навичках у писемному мовленні, доцільно обрати два основні критерії: 1) відповідність комунікативному завданню та 2) правильність. Оцінювання за критерієм “*відповідність комунікативному завданню*” пропонуємо здійснювати аналогічно оцінюванню за цим критерієм усних висловлювань студентів.

Під час оцінювання писемного продукту студентів за критерієм “*правильність*” до уваги беруться лише типи помилок функціональні та формальні помилки.

Отже, ми розглянули питання присвячене проблемі визначення чітких методів та критеріїв оцінювання рівня сформованості англомовної граматичної компетенції як необхідної умови організації уніфікованої системи контролю, яка, у свою чергу, забезпечить ефективні умови формування іншомовної комунікативної компетенції та англомовної граматичної компетенції зокрема. Крім того, результати навчальних досягнень студентів, отримані в процесі оцінювання, яке базується на описаних критеріях, є опосередкованим свідченням рівня сформованості навичок самоконтролю – важливого показника рівня володіння студентами ІМ (М.Є.Брейгіна, І.О.Зимня). Кращі результати свідчать про вищий рівень сформованості навички самоконтролю студентів, а гірші – про нижчий. Як перспектива подальшого дослідження може розглядатися створення та пілотування комплексного тесту для визначення рівня сформованості АГК

майбутніх філологів першого року навчання, для оцінки результатів якого будуть застосовані описані вище методи та критерії оцінки відповідей студентів.

Література:

1. *Бабкина В.С.* Грамматические ошибки и их влияние на осуществление коммуникативной функции устной речи // Функциональный подход к обучению речи на иностранном языке. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1980. – С. 3-8
2. *Бориско Н.Ф.* Обучение устной монологической речи с использованием видеофонограммы в интенсивном курсе на начальном этапе языкового вуза (на материале немецкого языка): Дис.... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1987. – 164 с.
3. *Волкова Л.В.* Обучение грамматически правильной устной речи литературного разговорного стиля на втором этапе языкового вуза: Дис.... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 1975. – 168 с.
4. *Гальскова Н.Д., Шаповалова В.М.* Повышение эффективности контроля при дифференцированном обучении // Иностранные языки в школе. – 1987. – №4. – С. 57-60
5. *Голубець В.В.* Використання тестових завдань студентів мовних спеціальностей граматично правильного японського мовлення: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2003. – 162 с.
6. *Деркач Л.Н.* Психологические основы самоконтроля учащихся в процессе обучения иностранным языкам: Дис. ... докт. псих. наук: 19.00.07. – К., 1994. – 276с.
7. *Контроль* в обучении иностранным языкам в средней школе: Кн. для учителя: Из опыта школы / Ред. – сост. В.А.Слободчиков. – М.: Просвещение, 1986. – 110 с.
8. *Мельник Е.Ю.* Формирование грамматических навыков говорения в обучении иноязычному общению на начальном этапе средней школы (на материале французского языка): Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.02 / Киевск.гос.пед.унив. – К., 1998. – 208 с.
9. *Мухамедзянова Т.В.* Контроль знаний студентов // Педагогика высшей школы: Учеб.-метод. пособие / Науч. ред. Н.М. Биктагиров и др. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1985. – С. 145-153
10. *Ницецька О.М.* Навчання граматичного матеріалу та його організація в підручнику “English through communication” для 7 і 8 класів середньої школи: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.02 / Київськ.деж.пед.унів. – К., 1998. – 152 с.
11. *Носенко Э.Л.* Об использовании некоторых темпоральных характеристик речи для объективного установления уровня владения устной иноязычной речью // Иностранные языки в школе. – 1969. – № 5. – С. 48-58
12. *Осідак В.В.* Принцип комплексності в організації контролю англomовної граматичної компетенції майбутніх філологів // Вісник Київського національного

лінгвістичного університету. Серія педагогіка та психологія. – К.: Видавничий центр КНЛУ. – 2002. – Вип. 5. – С. 202-212;

13. *Пассов Е.И.* Основы методики обучения иностранным языкам. – М.: Русский язык, 1977. – 215 с.

14. *Петращук О.П.* Тестовий контроль у навчанні іноземної мови в середній загальноосвітній школі: Монографія. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 1999. – 241 с.

15. *Попов Ю., Подлеснов В., Садовников В., Андросюк Е., Кучеров В.* Рейтингова система // Высшее образование в России. – М. – № 4. – 2001. – С. 131-137

16. *Склярєнко Н.К.* Использование звукозаписи в обучении практической грамматики английского языка (на старшем этапе языкового вуза): Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Киевск. госуд. пед. ин-т иностр. яз. – К., 1973 – 147 с.

17. *Склярєнко Н.К.* Контроль степени сформированности грамматических навыков устной речи // Практические вопросы контроля при обучении иностранным языкам в средней школе: Сб. научн. тр. – М.: Изд. НИИ школ МП РСФСР, 1985. – С. 69 – 75

18. *European Language Portfolio: a guide for teachers and teacher trainers / Ed. by D.Little, R.Perclova,* – Strasbourg: Modern Languages Division, January 2001. – P. 54-64

РЕЄСТРАЦІЙНА ФОРМА

Прізвище Осідак

Ім'я Вікторія

По батькові Василівна

Науковий ступінь і вчене звання канд.пед.н

Посада доцент кафедри навчання іноземних мов та прикладної лінгвістики

Організація Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Тема доповіді Визначення критеріїв оцінювання рівня сформованості англомовної граматичної компетенції

Адреса (вулиця, будинок, квартира) вул. А.Петрицького 12, кв. 813

Місто Київ

Поштовий індекс 03115

Домашній телефон (з кодом міста) 8(093) 391 58 97

Службовий телефон (з кодом міста) 8(044) 239 33 38

E-mail osidak@rada.gov.ua